

BEKTAŞİLİK VE HACI BEKTAŞ TEKKESİ

Dr. Phil. HAMİT Z. KOŞAY

1925 de 677 sayılı kanunla Tekke ve Türbeler kapatıldığı zaman "Asarı atika ve Hars Müdürü, " olarak maarif hizmeti- yeni süluk etmişim. Tekke ve Türbelerdeki kültür tarihimizle ilgili eserlerin ilim hesabına kurtarılması gerekiyordu. Resmi gazetenin 248 inci sayısında yayınlanan Bakanlar Kurulu kararı ile bunların müzelerine alınması kısmen sağlandı. İstanbul Arkeoloji Müzeleri müdürü rahmetli Hail Edhem ile birlikte aynı maksad için Konya'ya gittik. Onun verdiği rapor üzerine Mevla.nanın, umumi heyeti ile müze olarak muhafazası temin edildi. Hars müdürlüğü Güzel Sanatlar, Müzeler ve Kütüphaneler müdürlüklerine ayrıldıktan sonra, Bakanlık genel müfettişi sıfatıyla Mevla.nanın ilk müdürü Yusuf Akyurd'a tesliminde hazır bulundum. Hacıbektaşdaki eserleri de dağılmaktan kurtarmak için bir hamle yapmak gerekiyordu. Profesör Hilmi Ziya Ülken, Ressam Şerafeddin ve Vakıflar Genel müdürlüğü baş müfettişi ile Hacı Bakteşa gittiğimiz zaman burasını Nümune Ziraat Okuluna çevrilmiş bulduk. Tekkelerin kapatılmasını müteakip kurulan mahalli heyet eşyaları bazı odalara taşıtmıştı. Bir kısmı daha önce Vakıflar genel müdürlüğüne teslim edilmişti. Verdiğimiz rapor üzerine, müzeliğe saydığımız 979 eser müze muhafızı rahmetli Ömer Samih'in nezareti altında Ankara kalesindeki depoya taşındı. Etnografya Müzesi kurulduğu zaman müdür sıfatı ile bunları devr aldım. Şahıs eline geçenleri de satın alarak koleksiyonları tamamlamaya çalıştım. Derviş odalarından toplattığımız tasavvufi ilgili kitapları kütüphaneler müdürü rahmetli Hasan Fehmi Turgal Ankara Kütüphanesine tasnif edip

yerleştirdi. Bunlar arasında *Otman Dede* menakibi de var idi. Hacıbektaş ziyaret sırasındaki intibalarımı, *Türkiyat Mecmuasının İkinci cildinde* 1928, sahife 382-365 yayınlamıştım. Bu mekalede mehaz ve kaynak olarak kısmen o zamanki norlat dan faydalanılmıştır. Hacıbektaşta mahalli müze kurulduktan sonra Etnografya müzesinde mahfuz eserler eski yerlerine atılmıştır. Sanat değerleri de yüksek olan Hacıbektaş eserlerinin iyi muhafaza, temizleme tamir ve teşhir işlerinde haleflerim rahmetli Osman Ferit Sağlam, rahmetli Remzi Oğuz Arık ve rahmetli Müstahzır Mustafa Tutuş'un hizmetleri sebkat etmiştir. Türk Tarih Kurumu adına Anadolu'da yaptığım kazılar sırasında, Alaca Höyük, Pazarlı (Çikhasan) ve Büyük Güllücek köylerinde alevi topluluklarını tanıma fırsatı elde ettim. İnanışların doğru veya yanlışlığı üzerinde durmadan, eski Türk geleneklerinin Bektaşî ve Aleviler arasında korunduğuna ve türkçe söylenen nefeslerin, mersiyelerin, külbankların, menkıbelerin ve fıkraların topluca Türk kültürünün önemli bir bölümünü teşkil ettiği hususundaki görüşe ben de katıldım. İslami kisveye bürünen, kökleri hiç şüphesiz pek eski zamanlara giden bu tarikatın, pek çok hurafe ve masallarla dokunmuş ve örülmüş olmasına rağmen, geniş manası ile bir eğitim müessesesi olduğu ve halk kitlelerini kendine bağlamayı başardığı aşikardır.

Bektaşilik:

Bektaşî ve Aleviliğin Türkler arasında yayılış ve gelişiminin en iyi açıklanmasını, rahmetli Profesör Köprülü Fuad'ın, İslam Ansiklopedisindeki "Hacı Bektaş Veli"

maddesinde buluruz : "Hacı Bektaş XIII. asırda kim olmuştu. Son asırlarda mücerredlik Anadolu Türkmenleri ve bilhassa göçebe bozulmuş ve evlada vakf edilmek suretiyle kabileler arasında büyük taraftarlar bulan kurulmuş bazı tekkelerde, oğulların *Baba-heterodoxe* tarikatlar ile birlikde meydana çıkmışlardan sonra şeyhlik postuna oturdukları XV ve XVI asırlarda bilhassa Yeniçeri görülmüştür.

ocağında, adeta resmi bir kült mahiyeti aldıktan Göçebe aşiretler, köylüler ve hududlerde sonra, büyük bir nüfuz kazanarak devletin yaşayan askeri taifeler arasında yapılan himayesine mazhar olmuş ve esas akideleri beктаşilik, bütün bu cins batini zümreler kendisininkinden farklı olmayan muhtelif *Batini* gibi, çok kuvvetli bir propagandaya malik zümrelerini de içine almıştır. Bektaşilik Balkan idi. Bunu yapabilmek için insicamlı, sıkı ve ların islamlaşmasında, sonradan Bektaşiler ile vazih bir (credo) ortaya koymıyor, bilakis karışmış sair bir takım derviş zümreleri ile birlikte çok elastiki, umumi ve mübhem bir akideler mühim bir rol oynamıştır. *Sarı Sültük*, *Seyid Ali* halitası şeklinde görünüyordu.

Sultan, Otman Baba gibi misyoner şeyhler Bektaş XIII - XIV asırlarda Anadolu da bir çok panteonına alınmıştır. *Baba İshak*'ın halifesi olan karışık akideler hüküm sürüyordu. Hacı Bektaş, arabca '*Şia-i İsna Aşariyye*' adlı Bektaşiliğin bu karışık akidelere büsbütün eserine göre Batini akideler talimi ile meşgul yabancı gelmeyecek her türlü tevellere müsait elastiki prensiplere, geniş ve müsame-

Tarikatın ikinci kurucusu *Balım Sultan* (ölümü hekar bir ruha malik olması lazımdı. Şii-922-1516) bu mühim şahsiyet, ayin ve erkan Batini akidelerinin muhtelif şekilleri, mentibariyle bazı yenilikler yapmış, tekkelerin iç işini Hurasan *melamiyyeti*'nden alan *Kateşkilatını* daha sıkı ve muntazam bir şekle *lederiye* zümrelerine mahsus tasavvufi tesokmuş, bir tekke *Müratebesi* tesis etmiş ve bir lakkiler, XIII asır Anadolu da *Mühid-din* mücerred dervişler teşkilatı vücade getirmiş idi. *ül-Arabi* tesiri sağlam bir surette yerleşen Bu mücerred dervişler teşkilatı, daha evvel bek-panteizm'in çok kaba ve basit bir anlayışı, taşilik ile sıkı alakalan olan *Kalenderiye* eski Türk Şamanlığının göçebe Türk tarikatında mevcut olduğu gibi, *Sofiyane* kabileleri arasında yaşayan bir takım badüşüncelerin menşeyini daha islamm ilk kiyeleri ve XV asırdan başlayarak da Hurasırlarındaki zahidlerde bulmak mümkündür. *rufi* akideleri, Bektaşilikde açıktan açığa

Balım Sultanın yaptığı bu ıslahattan sonra, göze çarpar. kendilerinin Hacı Bektaş neslinden (Bektaş Bütün Batini teşkilatlarda olduğu gibi, tabirine göre bel evladı) olduklarını iddia eden muhtelif derecelere ayrılan ve saliklerinin şeyhler (son zamanlarda bunlara Çelebiler de seviyesine göre, derece derece telakkilerde denirdi) ile, bunu kabul etmeyerek kendilerinin ve talimlerde bulunan Bektaşiliğin *yol evladı*, yani Bektaşiliğin hakiki mensupları muvaffakiyet sırrı, (credo) sının hemen her oldukları iddiasında bulunan *Babalar* arasında salikinin idrak ve kabiliyetine ve hususi şidetli bir rekabet baş göstermiştir. temayüllerine serbest bir yer bırakan bu Şiiliğin ister *ortodoxe* ister *heterodoxe*, her karışıklığında, mübhemliğinde ve seyyalilişubesindeki telakkilere sadık kalan Anadolu ve gindedir. Allah, Muhammed, Ali teslisinde Rumelideki *Kızılbaş* taifeleri, Çelebilere Alinin Muhammedin çok üstünde bir yer bağlılıklarını muhafaza ettikleri halde, büyük verilerek tanrılaştırılması, bunları *Ali* şehir ve kasabalarda muntazam bir tarikat *İlahi'ler* ile birleştirdiği gibi, bazı Bektaş (ordre) merkezi mahiyetinde olan tekkelerde Hurufilerinin hurufiliğin kurucusu *Fazl-i Babaların nüfuzu ha-* *Hurufi*'yi de ilahlaştırdıklarını görüyoruz. Her halde Ali, Hacı Bektaş, Fazl-i Hurufi kütlerinin Bektaşilikde birinci mevki işgal ettiği söylenebilir.

Bektaşiliğin kuvvet ve aynı zamanda tenkidlere müsait zemin yaratan zafı, bir

çok zıt inanışları toplayan insicamsızlığından ileri gelmektedir. Bazı müdakkiklet beктаşiliği bir tarikat olarak da kabul etmek istemezler. Bektaşiliğe intisab eden hıristiyanlar, Hacı Bektaş isnad olunan kerametleri *St. Charalambos* da buldukları için, onun ikinci defa geldiğini sanarlar. (John Kingsley Brige : *The Bektashi Order of Dervishes* 1937. sah. 39).

XII. asırda Türkistanda yetişen Türk mütesavvıf ı *Ahmet Yesevi'nin* fikirlerini *Kalenderiye* tarikatı adı altında Türkmen babalarının İran ve Anadoluya getirdilerine işaret edilmişti. Bu babalar aynı zamanda eski Türk dini olan şamanlığın tesirinden kurtulmamışlar ve eski Türk geleneklerini asırlar boyunca yaşatmışlardır. 1239 da Amasya'da bir mağarada yaşayan ve Türkmenler arasında veli olarak büyük nüfuza sahip olan *ishak Baba'yı* eski Türk (kam - şaman) larından ayırmak güçtür. Bektaşilik inanışlarını bir sisteme sokacak bir dini meclis kurulamamıştır. Bektaşî edebiyatında tenasüh, ahireti inkar, materyalist atheisme, ve zevkli sefayı hoş gören *Epicurieh* felsefe fikirlerine rastlanır. Mürşid ne söylemişse o doğrudur. Mürşidin telkini ile insan dünyaya ikinci defa gelir. Bektaşî telakkisine göre esas dört kapı vardır : *Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat*. Buna göre insanlar da dörde ayrılırlar : *Abid'er*: (Şeriat adamları, ham sofiler); *Zahidler!* (çilekeş tarikat adamları), *Arifler!* (mistik bilgiye nüfuz edenler); *Mühib'er*: (gerçeği idrak eden hakikat erbabı). Şeriat, dünya yokdan halk edilmişler. Mutasavvıf buna şu itirazı serdeder : Tanrı bir de yaratılmış dünya var demek bir *dualizm'dir*. Tarikat erbabı birliğe (*ahadiyete*) inanır. Ancak Allah vardır. Diğer varlıklar zahiri bir görünüşdür. Her yerde Tanrı çehresini gösterir. Ancak onun şiddeti zuhuru görülmesine manidir. İnsan Tanrının bir kıvılcımı sayesinde var olduğuna göre ona dönmeyi arzular. Mistik aşk felsefesinin esası budur.

Bu yazıda Bektaşî inanışlarının labirentlerine girecek değilim. Kendisi de bir Bektaşî olan rahmetli öğretmen Tefik

Oytan, Bektaşiliğin İçyüzü 1962 Kanaet Kitap Evi, Cild 2 de Bektaşilik akidesini şöyle tarif eder :

"Bektaşilik dört mezhepten hiç biri sine uymaz. Hanefi mezhebindeki İslamın beş şartı : namaz, oruç, hac, zekat ve Keli-meî şahadet Caferi mezhebinde fûrugdan sayılır. Caferi mezhebinde beş esas: *tevhid, adi* (kendi nefesine güç geleni başkasına yapmamak), *risalet, imamet* (nübüvetten sonra vilayete iman etmek), *miad* (ahirete inanmak) dır. Muhammed nübüvvetin, Ali vilayetin eridir. Muhammed rehber, Ali ise asıl mürşiddir. Nübüvvetin hitama ermesiyle vilayet devri başlamıştır.

Cihanı sarsan büyük fikir hareketleri çoğunlukla en buhranlı zamanlarda yüz üstüne çıkar ve zamanla olgunlaşır. Hürriyet, müsavat ve uhuvvet fikirlerini Fransız ihtilali yaydı. Sosyalizm makinalaşma ve sanayiin işçi sınıfları arasında doğduğu huzursuzluktan doğdu. Türkiye Cumhuriyeti de milli mücadelenin tabii bir sonucu idi. İslam dünyasında iktidar kavgalarının, haçlı seferlerinin ve mogul istilasının doğurduğu sefaletler yüzünden bir kısım insanlar teselliye ahireti özlemede "*terki dünya terki ukba terki terk*" de hiç bir şeyi umursamama'da buldular. 1243 de Erzincan ile Sivas arasındaki Köseadağ savaşında Selçuk hükümdarı *Giyaseddin Kehhusrev II*. Hülagu'nun ordusuna yenildikten sonra düzensizlilerin doğurduğu ruhi çöküntü sırasında *Yunus Emre'nin* şiirleri, Hacı Bektaşın *Fevaidname'si*, Mevla'nanın *Mesnevi'si* ruh gıdası teşkil ediyordu. *Muhiddin al-Arabi'nin Futühatı Mekkiye* ve *Fusul el-Hakem* adlı eserlerinde sünnilikle bağdaşmayan Pantheism fikirleri ülema arasında da aynıklar yaratmıştı.

İslamlar arasında ictihad kapısının kapalı olduğuna itikad edilmesine rağmen tarikat yolu ile ictihad devam etmiş ve tarikat pirleri kendi ictihadlarını tarik namı altında yaymışlardır. Tarikatın cazip ayinleri, hikmet ve felsefeleri, ham sofuluğun kızıl taassup ve dini istibdadını hiçe sayan hürriyeti, şehirlerin aydın muhitlerinde uygun bir ortam yaratmıştı. Ancak cahil hal-

kın irfan seviyesi Mevlevi tarikatının zera- fet ve gösterdiği kerametler, miraca çıkma, Gühessasiyetini idrake müsait değildi. Buna başlıca vercin şeklinde Suluca Karahüyüğe indisebep de lisan (farisi) idi. Ye- sevi tarikatının ğinde *Bayezidi Bestami* atmaca olarak salayin ve erkanında olduğu gibi Anadolu da dırınca Hacı Bektaşın insan kılığına gevücdanlara hitap eden öz dile (türkçeye) ihtiyaç çerek onu yakalaması, kendisine önem ver- vardı. İşte Bek- taşılık bunu başardı.

Tasavvuf fikirleri ile yoğurulan gazi- ler için de Hazret-i Ali, Seyid Battal Gazi, ve Seyid Ali Sultanın menakibi örnek teş- kil etmiş ve onlar İslamın kılıç ve kalkanı olmuşlardır. Osman ve Orhan zamanla- rında *Geyikli Baba*, *Arslan Baba*, *Baba Resul*, *Baba İlyas* gibi dedeler manevi nü- fuzları ile fütuhata desteklemişlerdir.

Hacı Bektaş Horasandap. kardeşi *Men- teş* ile Rum diyarına gelince önce Sivasa uğrar ve orada *Baba İshak* ile buluşur. Hacca gider. Dönüşde Kırşehirde Baba hanka.hında kırk gün hizmet ederek icazet ve hilafet alarak post neşin olur. Soluca Kara Hüyüğe namı diğer *Hacım* köyüne gelip yerleşir. O sırada Soluca Hüyük yedi haneden ibarettir. Vilayetnameye göre ken- disini ilk karşılayan *İdris hoca* ile zevcesi *Kutlu Melek* (Kadıncık ana) olmuş ve hürmet göstermişlerdir. Mücerred beкта- şilere göre İdris hocanın Mahmud, Habib ve *Hızır Bali* isimli üç çocuğu olmuş ve *Hızır Bali* sonradan dergah kaymakamı seçilmiştir. Çelebilere göre ise, *Kutlu Me- lek* (Fatma Nuriye) İdris hocanın karısı değil kızıdır. Hacı Bektaş onunla evlen- miştir. Çelebiler de onun neslindedir. Di- ğer bir rivayete göre de İdris hocanın eşi, pirin himmeti ile, burnundan damlayan bir damla kanı haberi olmadan içince ha- mile kalarak *Hızır Bali*'yi doğurmuştur. Tefvik Oytan'ın işaret ettiği vechiyle bu muamma altı asırdanberi çözülmemiştir ve çözülemeyecektir.

O sırada Anadolu da mürşid olarak tanınan diğer muasır şeyhler de olduğu için başta Hacı Bektaşın üstünlüğünü is- bat gerekiyordu. Bu hususda, Bektaşilerin aynı hakikat sandıkları, şamanlıktan kal- ma tenasuh ile karşık efsaneler vilayetna- mede uzun sahifeler doldurur: Hacı Bek- taşın Konyalı Ahmed Sultan ile karşılıklı

meyen köylülerin buğday ve mercimekle- rini taşa çevrişi, Akşehirli *Mühdudu Hay- rani*'yi ziyarete gidişinde müşarünileyhin mullaları ile bir arslana binerek ve bir yıla• nı kamçı gibi kollanarak karşıladığında Hacı Bektaşın bir kayaya binerek kayayı yürütmesi v. b. bu cümledendir. Hicri 732 de vefatından sonra müridleri dağılırlar. *Seyid Cemal Sultan* Akdeniz kıyılarına, oğlu *Asli Doğan Çanak* kale Boğazını ge- çerek Avrupaya, *Sarı İsmail Sultan* Men- teşe civarına, *Hacım Sultan* Kütahya'ya *Baba Resül* Altıntaşa, *Pirab Sultan* Konya'- ya yerleşirler.

Balım Sultanın babası *Mürsel Bali* Seyid Ali Sultanla Rumeliye geçmiş ve Seyid Ali Sultan vefatından sonra Mürsel Bali Demetokada bir dergah kurmuştur. Ölümünden sonra da aynı yerde defn edil- miştir.

(Balım Sultanın Hersekli Ahmet pa- şanın oğlu olduğuna dair de rivayetler var- dır).

HACI BEKTAŞ TEKKESİ:

Alevi ve Bektaşilerin kabesi mekanın- da olan Hacı Bektaş (eski ismiyle Hacım köyü yahut Suluca Kara Hüyük) Kırşehir- Kayseri şosesinin sağında Mucur kazasına tabi bir nahiye merkezidir. Ziyaretçi gerek Çelebiye ve gerekse Dergaha mensup olsun harice verilmez.

Deraah: Yeşillikler içinde sivrilen Sel- çuk biçimi ehrami kubbeleri, minaresi, dai- ma çağlayıp akan çeşmeleri ile gönle fe- rahlık verir ve bir ahiret müessesesinden ziyade bir malikanede imişiz gibi his tel- kin eder. Dergah hakikatte yalnız bir iba- dethane olmayup aynı zamanda iktisadi bir müessesedir. 1925 de tesbit edildiğine göre, Dergaha ait Dede Bağı ile Han Ba- ğında 105 ve ortakçılarla işletilen Kütük- çe Çiftliği, Kaya Çiftliği, Kızıl Öz çiftliği, İlicek çiftliğinde 527 hayvan vardı. Derga-

ha ait tarla bağ, bahçe, kavaklık, çayır, ağaçlık ve kıraç erazi 4487 dönümdü. Dergaha ait akarar: dörtyüzden ziyade dükkan, buharla müteharrikun değirmeni, dört su değirmeninden ibaretti.

Dergahın dış kapısından girilince. geniş bir avlu gelir. Eskiden kapının solunda tamamlanmamış bir müsfirhane vardı. Miisafir gelince adamına göre muamele görür. Köylü dışarda yatar. Büyük müsfirler şeyh odasında veya bahçedeki köşkte müsfir edilir. Gece onikiden soma müsfir alınmaz. Avlunun sağını atevi ve ahırlar işgal eder. At evindekiler tekkenin ve müsfirlerin atlarına bakarlar. At evi, sofadan geçince az ışıklı geniş bir oda ile kiler gibi müstemilattan ibarettir. Müstemilatını ev eşyası ile eğer takımları, yaylı, kağı, çift takımı gibi şeyler teşkil eder. At evinin önünde bol sulu bir çeşme vardır. Hacı Bektaşlılar içmek için Arslanlı çeşmeden su almayı tercih ederler.

Büyüle avludan havuzlu avlu tabir edilen Orta avluya geçmek için alçak bir kapıdan eğilip geçmek gerekir (Kutsal yere girişte tevazua icbar).

Orta avlu: Arslanlı çeşme, Ekmek evi, Aş evi, Nakşibendi camii, Kılar evi, Meydan evi, Mihman evi ile çevrili dik dörtgen sahadır. Evlerin önünde direklerle tutturulan bir koridor (revak), avlunun kapıya yakın kısmında ise büyük bir havuz vardır. Bu havuz doldukça açılıp suyu bahçeye bırakılır. Havuzun üstünde Bektaşî tacı altındaki kitabede :

Maşallah, Sene 1326, Sene 1324: Bahri umman-i vilayet Hacı Bektaş Veli Hanıkah-i feyz-i Baridir hemen cennet misal.

Vali-i Beyrut Devletlu Halil Paşa gibi Bir vezirin hemser-i ismetveri Zehra adil Nazlı hanım bu havzı inşa etti tekkede Yaptı güya Cennetül me'vada aynı selsebil

Hacı Feyzullah baba gayretti himmetiyle Oldu icrada bu havz-i safabahşin delil

Arslanlı çeşme: Orta avlunun girilince sağ köşesinde Bektaşîlerin zenzemi mekânında olan meşhur arslanlı çeşme vardırki büyük havza munsap olur. Arslanlı ha-

vuzda su bir arslan heykelinin ağzından boşanır. Arslan, Mısırlı muhibbelerden Kara Fatma tarafından gönderilmiş olup yukarısında şu kitabe yazılıdır :

Nuş eden bulur hayatı cavidan
Çeşme-i hayvan ki derler işte bu İç
şehid-i Kerbelanın aşkına
Ver selat ile selam eyle vüzu
Cevher-i tarihi söyle Hilmiya
Arslanın ağzından akdı buzlu su

Sene 1270

Büyük avlunun sağında duvara örülü olarak bu çeşmenin eski kitabesi bulunur :

Malkuç Baba ibn Ali hazretleri
Gaziler serdarı ve erenler serveri
Hacı Bektaş Vli:Öin aşkına
Eyledi cari bu aynı kevseri Tarihi
dokuz yüz altmış ikide Teşnelikte
oldu abdalan tiri.

Asıl binanın üzerinde duvarda ve sü-tumn üzerinde zirdeki kitabeler mevcuttur:

- 1) Edip tamirini hayrat
Nebi Dede olup dilşad
Sene bin ikiyüz otuz
Sekizde eyledi bünyad.
- 2) Etdi tamirin Türabi hane-i takın cedit
Avn-i Hak bin iki yüz seksen iki tarih
bedid.
- 3) Bismillah el-Rahman el-rahim bizalick
Ammere hazihil imarete meliki! meşayih il abdalan. *Ekmek evj:* Havuzlu avlunun sağında başta ekmek evi, fırından gayri odaları ha-

vi olup sıralayacağımız eşya buradaki hayat hakkında bir nebze fikir verebilir : Halı, kilim ve cicimler, 39 adet post, meşin sofrası, 12 şamdan, çay ve kahve takımları, 3 teber, 2 nefir, 5 keşkül, 2 asma sağıt, 4 et satırı, bir sürü kap kaçak, bir sandık derunında çeşitli kitaplar, bal bıçağı, tütün havam, 2 savurma makinesi, bulgur el değirmeni, iki adet altı gözlü un ambarı, 2 kepek sandığı, 2 hamur teknesi, iki gözlü büyük ambar, tahta kerevet, 18 hamur tahtası, 2 modem arı kovanı, 40 adet adi boş arı kovanı v. b.

Aş evi: Aş evine girmezden önce şu kitabe dikkati çeker :

Bena haz al mutbah el-mübareket el Hacı Bektâş el-Hurasani

El-mamur sahih el-hayrat Ali Bey bin Gazi Malkoç Rahimetullah aleyhi 968

Diğer kitabe :

Tecdid kıldı bin ikiyüz seksen altıda Aşhaneyi bu takı ve revakı Hasan Dede. 1286

Aşevi tavanları kalın kirişlerden yapılmıştır. Üstünde su geçirmeyen çorak toprak (serpantin) bulunur. Ortada Avru-pakari büyük gaz lambası asılıdır. Karşıda üç büyük kazan vardır. Ortadaki en büyükü meşhur Bektâşi kazanının ateşsiz kera-metle kaynadığı rivayet olunur. Filhakika altında ateş yakılmadan burası kaynaya bilir. Zira mücavirindeki kazanların altına yakılan ateşin alevleri kazam yalayıp geçecek tarzda duvar içinden tertibatı vardır. Kazanın kenarında Sersem Ali adı hak edilmiştir. Muharrem'in onikisinde Aşevinde bu kazanda aşure pişer ve aş evi önünde ayak üzerinde mersiye okunur. Kazanın üstünde yukarda Ali levhası, sağ ve solunda kazanla mütenasip muhteşem keşçeler asılıdır. Kapı tarafındaki duvarda geyik boynuzları ve keşküller dikkati çeker. Aş evine bitişik olarak dedenin oturmasına mahsus bir oda vardır. Küçük ve yüksek pencereleri yukardan esrarlı loş ziya neşr eder. Dolaplar alçak duvarlar içine gömülüdür. Duvarda yedi teber, iki nefir, üç keşkül, iki geyik boynuzu asılıdır. Hesapsız yasdık, minder, kaşağı hayata sırtlarım çeviren dervişlerin oldukça dinlendiklerine; 26 gümüş fincan zarfı, 3 altın yıldızlı gümüş fincan zarfı 3 büyüklü küçük fincan çok sohbet edildiğine işaret olsa gerek. Altı büyük kazan, yirmi büyük küçük kazan, altı et satın, 29 et bıçağı, beş meşin sofrası, 63 bakır yemek sahanı ve hesapsız kap kaçak müsafirlerin mikdarı hakkında fikir verebilir. Aş evinin tertibatı mi.yanında bir sandık kitap, iki büyük kantar, bir çeki kantarım da zikretmemiz icap eder.

Mihman evi: Kahve ocaklı ve bir çok dolaplı dar küçük odadan ibarettir. İçerisi ışığı, yüksek küçük pencerelerden ziyade açık kapıdan alır.

Meydan evi: Tekkenin kalıpgahı mesabesinde. Ayini Cem'ler burada yapılır. Cuma günleri kahve burada içilir. Alçak kapıdan içeri girince kendimizi diğer evlere nisbetle daha aydınlık bir salonda buluruz. Kırılmaç kanadı tabir olunan ve yontulmuş kalın kirişlerin bir yalancı kubbe teşkil edecek surette geometrik nizam üzere üst üste konulmasından vücut bulan tavan, evcut örneklerin en iyisidir. Medhalin tam karşısında bir kahve ocağı, ocağın sağında pencere yanında Baba mevkii bulunur. Ocağın bir tarafında kasa diğer tarafında kahve takımları durur. Duvarlar gömülü olan yedi çölüp içinde hedi-yeler vardır. Medhalin derhal solunda Hurasan postu serili bir kürsü üzerinde Selmam Pak ibriki ile şamdanlar durur. Sol duvardan açılan bir kapıdan şeyhin hususi odasına girilir. Kapının üstünde 1298 tarihli ve bir Hu! yazılıdır. Dört duvara terzî tip gözetilmeyerek ve gözetilerek doksan levha asılıdır. Arka duvarda Hurasan postu mevkii denilen sol köşede Bektâşi arması, hazreti Alinin Deve ile gitmesi v. b. bu levhalar üzerinde keşküller, nefirler, arka duvarda medhalin sağ kısmında yine keşküller asılıdır. Arka duvar medhalinin yüzünde kapı üzerinde "Ya hazreti Hünkar Hacı Bektâş Veli" yazılıdır. Meydan evinde 38 halı yasdık, 13 çalı yasdık, bir sürü şilte minder, üç teftik kırmızı post, üç geyik postu, oniki adi post bir sürü şamdan, altı keşkül, iki nefir, 22 gümüş fincan zarfı, fincanlar, 17 pirinç tütün tabakası, 36 bakır çorba tası, 73 sahan, 31 tatlı tabağı, kanberiyeler, ceylan derisi üzerine kufi yazılı iki sure, sandık içinde hediyeler, bir mikdar afyon ve esrar v. b. bulunmuştur.

Kilerevi: Kilerevi ve anbarlarında tesbit heyetinin gösterdiği 480 kalem eşyayı burada sıralamaya imkan yoktur. Bir malikane için lüzumlu herşey burada vardır. Aralarında göze ilişen tesbih, teslim taşı,

keçe, keşkül, sırt kaşağısı, buhurdan, kandil gibi eşya ancak bir tekke de ol- duğumuzu hatırlatır. Kiler evinde ve diğer evlerde Hacı Bektaş ile Balım sultanın yağlı boya resimleri de görülmüştür.

Nakşibendi camii: Kiler evinin tam karşısındadır. Yeniçeriliğin ilgası sırasında Nakşinbedi terbiyesi verilmek şartıyla Hacı Bektaş tekkesi yıktırılmamış ve cami inşa edilmiştir. Dedeler tekrar kuvvet bulunca, nakşebendi şeyhlerine intifa payı ayırarak onları da beктаşi yapmışlardır. Yahya Efendi kendisi Bektaşî ikrarı almıştır.

Babalar arasında rütbe: Başta Kiler evi babası, ondan sonra sıra ile Aşevi babası, Etmek (ekmek) evi babası, Mihman evi babası, At evi babası, Hanbağı babası, Dede bağı babası, Balım evi babası gelir. Vaktiyle Meydan evi babalığı lağv edildiği için tekkenin riyaseti Kiler evi babasına geçmiştir.

"Ey Yallah, kapısına başvurana evvela De- debağında iki üç sene hizmet eder, kalen- derlikle oturur, ondan sonra büyük baba kabul ederse tekkede derviş olup altı-oniki yıl hizmet eder. On iki yıl sonra kısmetse baba olur.

Türbeler: Havuzlu avlunun camie mü- cavir kapısından geçilince ağaçlıklı güzel bir Bektaşimezarlığı gelir. Mezarlığın sağ köşesinde *Balım Sültan* türbesi, sol köşe- sinde müştemilatı ile Hacı Bektaşın ken- di türbesi vardır. Türbelerden sonra seb- ze bahçeleri ve kümesler gelir.

Hazreti Pir: Hacı Bektaş vefatında karye mescidi bitişiğinde defn edilip üye- rine türbe inşa edilmiş ve Sultan Murad-i sani tarafından mevcut olan cami ve türbe ve dergah inşa kılınmıştır. Bina üzerindeki kitabeler:

kad bena mescid el-Abdullah hamiden
şakiren 'ala numanihi (?)
kale vakt el-temam tarihen inne haza
mescid lillahi Bena haza el-
mescid el-mübarek fi cenneti
türbe sultan el-arifin
Elhac Bektaş el-Hurasani nevvere Allah
merkadehu fi eyyam

el-Sultan el-Azam el-Sultan Süleyman
bin Selim Şah Han Murad bin Abdullah
emiri Liva Ayas

Abad sene sittin tisemie Bina muhtelif
zamanlarda tevsi ve ta-

mir edilmiştir. Merdiven basamakların- dan aşağı inince gayet musanna mermer işlemeli kapıdan içeri girilince dar bir ko- ridor gelir. Koridorun sağ köşesinde "Kız- ların çilehanesi" tabir olunan penceresiz dar ve karanlık bir yer vardır. Açık kapı- sının üstünde birtaş oynar (Bu taş içeri girerken günahkarların başına düşmüş). Çilehanenin döşemesine geyik derileri ve postlar serilirdi.

"Kırklar meydanı" iki parmaklık ara- sında mahsurdur. Sağdaki parmaklık bo- yunca hesapsız şamdan sıralanır. Bu şam- danların ortasında "Kırk budak" vardır. 1/4 parmaklığın diğer tarafında, beктаşi ka- vukları ile 27 mezar sıralanır. Sol tarafda- ki yeşil parmaklığın o bir tarafında çeledi mezarları vardır. Bir kaç kadem yüksek olan mücavir terasadan kapıya doğru gi- dilirse "Güvenç Abdal veya Kızlar kü- bedi" ne varılır. Güvenç abdal türbesi du- varlara asılı çeşitli 23 teber ile bir mak- berden ziyade bir şövalye odasını veya si- lah müzesini andırır. Burada 27 levha, 4 nefir, bir geyik boynuzu, 3 keşkül, bir yedi budaklı şamdan vardır. Kırklar meydanı, ayin yapılırken hepsi birden yanan kırk dört adet muhtelif şamdan, kırk budak, tepedeki avize dokuz gümüş çırağ ve altı ayı postu, iki kaplan postu, hesapsız geyik postu işlemeli namazlıklar üstüne çöken muhiplerle muhteşem bir manzara göster- miş olmalıdır. Duvarlara asılı onaltı adet çeşitli levha, sanki o zamandan donup kal- mış nefesler ve ahlardır :

Canım gibi hıfz eyler idim etmez idim faş
Faş etmese bu razi dili gözden akan yaş
Hicran eleminden nice ben olmuşam
ayyaş Taket getirirmü bu game olsa da bir
taş Kemter kuluna aşkın edip hemrehi
yoldaş Ta yüz süreyim eşğine ya Hacı
Bektaş
v. b.

Kırklar Meydanının güneyinde bulunan gümüş kaplamalı musanna kapıdan asıl pirin türbesine girilir. Kitabesine göre kapı 1019 muharreminde Kırşehir miruvası tarafından yaptırılmıştır. Pirin, sandukası gayet kıymetli atlas örtüler, lahuri şallar, sim ile süslü bohçeler, peşkirler, atlas entariler ile yüklüdür. Bir köşedeki mütevazi basma çocuk entarisi kim bilir hangi dileğin nişanesidir. Bu sandukayı kubbeden açılan dört küçük pencere aydınlatır. Kapı üstünde duran ve duvarlara asılı olan onsekiz levha neredeyse olduğumuzu bize hatırlatır :

Men zare kabri vecebet lehü şefaeti
El ilmü şeceret-ün asliha bi Mekke ve
semeriha bi Hurasan Ketebehu el-müzennib derviş Mustafa
Ohrili 1314

Ena medinetül ilm ve Ali babiha v. 1.,

Gümüş kınlı ve kabzalı kılıç, yeniçeriler pirine layık bir hediyedir. Diğer sunaklar arasında, gümüş bilezikler, zencirli tepelikler, saç kozası, saç askısı gibi şeylerden herbiri ağır kalple yapılan dilekelerin nişanesidir. Yerde serili kaplan postu ile siyah ayı postu üstünde, kimbilir pire ne yakarışlar yapılmış ve ne sırlar ifşa edilmiştir..

Balım Sultan: Tariketin ayin ve erkânını koyan Balım Sultan (Bali Sultan) türbesinin önünde kerametle Hurasandan atılan bir dut ağacı vardır. Gelen ziyaretçiler diş ağrısı için kabuğundan bir parça yontarlar veya öd ağacı gibi yakarlar. Parmaklıktan geçip kapıdan içeri girilince bir sofa gelir. İç kapının üstünde şöyle bir kitabe vardır :

Bena hazihi el-kubbet el-şerife el-Emir
el-'Ali Ali Bek bin Şehsuvar Bek li Kutb
el-evliya

Ve hulaset el-budala Hızır Bali bin
Resul Bali Bin Hacı Bekdaş el-Hurasani neverre
Allah merakadehüm.

Fi senet hams ve işrine ve tis'e miet Kapı kadife zemin üzerine işlemeli perde ile kapalıdır. Dört pala namazlık,

bir kaplan postu, bir geyik postu, daneleri ceviz büyüklüğünde doksandokuzlu tesbih sofanın bir ibadetgah olduğunda şüphe bırakmıyor. Duvarda bir de topuz ve kı- lıfla Balım Sultanın kendi bıçağı asılıdır. Piri Saniî tarikatın yeşil çohalar, acem şal- ları, sıram örtüler puşideler ile örtülü san- dukası ihtişam itibariyle pitinkinden aş- ığı değildir. Türbe içinde bektaşî remizle- rini havi onbeş levha, bir asma saat, üç avize, şamdanlar, buhurdanlar, gölabdan- lar, arslanlı kırk budak şamdan deri zem- bil, çeşitli taşlar, mütenevvi hediyeler Ba- lım Sultanın muhiblerce her yatırdan hat- ta pirden bile fazla sevildiği kanaetini ve- riyor. Balım Sultan ile aynı çatı altında kapıdan girince sol tarafda halifelerinden "Şeyh Kalender" in mezarı vardır. Mer- mer sütun üzerindeki .kitabe, siyasi müca- delelerde öldürülen Şeyh Kalender için yazılmış olmalıdır :

Bir tahtayı taht etti rahtını verip bade Hak oldu ayaklarda çok şahî felek rifat.

Şah Kalenderin sandukası da atlas üzerine sim işlemeli örtüler, şallar ile donatılmıştır. Kesenin ve kalbin hediyesi olan kıymetli hatıralar arasında sandukası altında yedi adet rakı kadehi de çıkmıştır.

Balım evi zaviyesi: Hüyüğün karşı- sında türbeli ve odalı harapça bir yerdir. *Dedebağı ve Han bağı:* Hacıbektaş dı- şında asri bir malikanedir. Han bağındaki Şeker Pınar kitabesi 1337 de Salih Niyazi Baba tarafından tamir ettirildiğini gösterir. *Bektaş efendi Türbe ve Zaviyesi:* Der- gah muhalifi alevilerden bir babaoturur. Yiyecek ve içeceğini Çelebiler verir. Türbe kitabesinde :

Bena haza el-şeyh merhum Bektaş bin
Mahmud an Evlad el-Hacı Bektaş El-Hurasaniisneyn
aşr ve elf.

İçindeki zevksiz frenk taklidi tezyi- natın kitabesi :

Ameli Yuvan Kepekçi oğlu Nevşehirî 1323 Eylfil. 6.

Aynı türbe Çelebi Cemaleddin Efendi tarafından tamiri 1324 Şaban 16. Fi 1322 Eylfil. 20.